

Mortifikasjon av ærekrenkende uttalelser i Stortinget.

Av fhv. Høyesterettsjustitiarius EMIL STANG, Oslo.

I siste nummer av tidsskriftet har professor *Andenæs* og professor *Hurwitz* hver sin interessante artikkel om dette emne som jeg i alt vesentlig er enig i. Men det er en ting hos hver av de to forfattere som jeg ikke er enig i og som jeg derfor finner grunn til å skrive om.

Professor *Andenæs* skriver s. 163 at spørsmålet om stortingsmenns ansvar overfor private borgere og særlig ansvaret i rene mortifikasjonssøksmål var av rent periferisk interesse for grunnlovgiverne og han legger til: „Jeg er forøvrig ikke sikker på om man i datidens rettsliv overhodet kjente rene mortifikasjonssøksmål. Det vanlige både var og er at påstand om mortifikasjon blir nedlagt sammen med påstand om straff.“

Fra meget gammel tid var det alminnelig at domstolene ga mortifikasjonsdom selv om saksøkte ikke ble eller kunne bli dømt til straff, men det er mulig at påstandene dengang omfattet både straff og mortifikasjon. Se *Scheies* verk „Om Ærekrenkelser“ side 110 til 121 og s. 174 til 180.

Men i den senere tid og særlig etterat straffeloven av 1902 var trådt i kraft var det alminnelig å reise rene mortifikasjonssaker uten straffepåstand.

Som fullmektig hos adv. Fr. Stang Lund fra 1906 til 1911 og senere i min praksis som selvstendig advokat fra 1911 har jeg behandlet en masse injuriersaker. Den gang var slike saker meget alminnelige, så vi som arbeidet i den bransjen — først og fremst advokat Stang Lund — fikk rik erfaring. Senere synes injuriersaker å være gått av mote.

Dengang ble de allerfleste injuriersaker reist bare til mortifikasjon. Det var meget sjelden at fornærmede la ned påstand om straff. For det første var det i hans interesse å renvaske seg for beskyldningen ved å få den mortifisert. Han hadde liten eller ingen interesse i å få injurianten straffet. For det annet var det i de allerfleste tilfeller ingen grunn til å straffe injurianten. Han hadde som regel uttalt seg til „berettiget varetagelse av eget eller andres tarv“ eller han hadde været „pliktig eller nødsaget til å uttale sig“ og han var da straffri, hvis han ikke hadde vist mangel på „tilbørlig aktsomhet“. I ethvert fall kunne han alltid prose dere på dette og utfallet av en straffesak mot injurianten var derfor alltid tvilsom. Fornærmede risikerte endog å bli ilagt saksomkostninger hvis det ikke lyktes ham å få injurianten straffedømt, selv om beskyldningen ble mortifisert. Et rent mortifika-

sjonssøksmål tilfredsstillt alle den fornærmedes behov og førte sikkert frem, hvis da ikke injurianten kunne føre bevis for ytringens sandhed. I så fall måtte den fornærmede selvsagt tape med saksomkostninger. Av disse grunner var det meget sjelden at den fornærmede nedla straffepåstand, som regel innskrenket han seg til en ren mortifikasjonspåstand. Jeg skriver om praksis i den tid jeg var sakfører og advokat fra 1906 til 1936, men jeg tror ikke praksis har forandret seg siden den tid — uten forsåvidt som injuriersaker i det hele er blitt mer sjeldne.

Professor *Hurwitz* skriver side 115: „Personlig mener jeg at det må overlades til domstolenes avgjørelse i det enkelte tilfælde, om de finder, at en person har tilstrækkelig retslig interesse i at anlægge det fastsættelsessøksmål, som en mortifikasjonssag efter sin natur er, når påstand om straf ikke nedlægges eller kan nedlægges.“

Jeg forstår professor *Hurwitz* slik, at dette er hans mening om hvordan spørsmålet om stortingsmenns stilling til mortifikasjonssøksmål bør løses, ikke om hvordan spørsmålet er løst etter dansk eller norsk rett.

Etter norsk rett er det klart at en ærekrenkende beskyldning utenfor stortinget kan kreves mortifisert „hvor det har vært adgang til å føre bevis for ytringens sandhet“ og sandhetsbevis ikke finnes å være ført. Dette står uttrykkelig i strfl. § 253. Sandhetsbevis vil i alminnelighet føre til straffrihet og kan derfor føres i alle mortifikasjonssaker med de undtak som nevnes i loven eller er anerkjent i praksis.

Etter strfl. § 249, 1 kan sandhetsbevis ikke føres for en straffbar handling som den fornærmede er frikjent for ved innen- eller utenlandsk dom. Den som fremsetter en slik beskyldning mot en annen kan altså bli straffet uten at sandhetsbevis tillates ført. Beskyldningen kan derimot ikke mortifiseres. Dette er en direkte følge av reglene for dommes rettskraft. Er siktede endelig frifunnet ved innen- eller utenlandsk dom, kan saken ikke tas opp igjen for en annen domstol i form av en injuriersak. Injurianten kan ikke i en slik sak føre bevis for og eventuelt få dom for at den første dom er uriktig. På den annen side kan en fellende straffedom ikke tas opp igjen i en injuriersak. Dommen er i seg selv bevis for at tiltalte er skyldig. Det kan ikke diskuteres uten ved gjenopptaing av selve straffesaken.

Men hvis domsgrunnene inneholder en beskyldning, som ikke blir rettskraftig avgjort ved dommen, kan denne beskyldning selvsagt mortifiseres.

Det står ikke i straffeloven hvordan det skal forholdes ved tiltalebeslutninger, men reglene om *litis pendens* må føre til at tiltalebeslutningens holdbarhet ikke kan gjøres til gjenstand for en injuriersak så lenge den danner grunnlaget for en straffesak. Den

endelige dom i straffesaken vil da avgjøre den beskyldning som ligger i tiltalebeslutning. Men hvis tiltalebeslutningen tas tilbake enten „på grunn av bevisets stilling“ eller fordi offentlige hensyn ikke krever påtale (straffesakl. § 85) må siktede kunne reise injuriersak mot påtalemyndigheten og kreve beskyldningen mortifisert. Likeledes kan en siktelse kreves mortifisert hvis den henlegges og derfor ikke fører til straffesak.

Etter strfl. § 249, 4 er sandhetsbevis utelukket hvis ærekrenkelsen kan straffes som „utilbørlig uansett dens sandhet“ og sak utelukkende er reist på dette grunnlag. Da vil injurianten bli dømt til straff, hvis ærekrenkelsen finnes utilbørlig, men ærekrenkelsen kan ikke mortifiseres.

Dessuten er det utenfor straffelovens bestemmelser helt på det rene at visse meningsytringer ikke kan straffes og heller ikke mortifiseres, selv om de i og for seg må karakteriseres som ærekrenkende.

En saklig kunstnerisk kritikk kan således hverken straffes eller mortifiseres selv om den er aldri så nedsettende for kunstnerens „gode navn og rykte.“ En bokanmelder kan fritt kritisere den bok han behandler, men hvis anmelderen beskylder en person for å ha skrevet en bok som han eller hun ikke vedkjenner seg, eller hvis han legger et annet innhold i boken enn det som virkelig finnes, kan anmelderen bli utsatt for straffansvar og mortifikasjon.

På samme måte kan en tjenstlig attest for f. eks. en embedsansøker i alminnelighet ikke gjøres til gjenstand for injuriersak selv om attesten er meget ufordelaktig for den den gjelder. Men hvis attesten inneholder en positiv beskyldning for uverdlig forhold, f. eks. drukkenskap eller uhederlighet, kan den selvsagt mortifiseres.

Hvis man gir en uttømmende og korrekt fremstilling av et annet menneskes forhold og ledsager denne med en personlig og kanskje urettferdig dom, kan denne dom etter vanlig oppfatning ikke mortifiseres, men hvis selve fremstillingen av forholdet er misvisende, kan den mortifiseres.

Det er med andre ord bare den subjektive dom som i visse tilfeller kan holdes utenfor et injuriersøksmål, ikke den faktiske fremstillingen — det som tyskerne kaller „Tatsacheninjurie“.

Straffeloven gir ikke dommeren noen rett til å „avvise“ et mortifikasjonssøksmål på samme måte som et sivilt fastsettelsessøksmål, fordi saksøkeren ikke har noen „rettslig interesse“ av å få det fremmet (tvml. § 54). Den fornærmede har i virkeligheten alltid en „rettslig“ interesse av å få en ærekrenkende beskyldning mortifisert. Om han eller hun har tilstrekkelig stor faktisk interesse i å reise en slik sak, må vedkommende selv avgjøre før saken reises.

Etter min mening bør en stortingsmann tross hans anerkjendte strafferettslige og økonomiske ansvarsfrihet finne seg i et mortifikasjonssøksmål. Den som blir utsatt for ærekrenkende beskyldninger framsatt av en stortingsmann i stortinget bør ikke stå fullkommen rettløs. Han kan selysagt ikke få stortingsmannen straffet, men han bør kunne få seg selv renvasket. Og hvis stortingsmannen ikke frivillig vil ta beskyldningen tilbake, bør fornærmede derfor kunne kreve mortifikasjon. En slik mortifikasjonsdom vil ikke gå ut over stortingsmannen uten i de tilfelle der almenheten vil bebreide ham enten at han har fremsatt injurier eller at han har nektet å kalle dem tilbake. Men den kritikk vil i tilfelle ramme ham uten hensyn til om det reises mortifikasjonssak mot ham eller ikke.

Kommer en først til det resultat at fornærmede bør ha rett til å kreve mortifikasjon av ærekrenkende ytringer fremsatt av en stortingsmann i stortinget, bør denne rett ikke være avhengig hverken av stortingets eller av domstolens samtykke. Stortinget er sammensatt ut av politiske hensyn og vil alltid handle politisk. En kan derfor aldrig regne med å få stortingets samtykke til å reise mortifikasjonssak mot et av flertallets medlemmer. Domstolen er visstnok politisk uavhengig og forsåvidt skikket til å treffe en upartisk avgjerd. Men fornærmedes krav på mortifikasjon bør ikke være avhengig av domstolens tillatelse i det enkelte tilfelle. Dette ville lett lede til en endeløs prosedyre om faktisk uløselige spørsmål. Når er fornærmedes krav på mortifikasjon sterkere enn stortingsmannens krav på immunitet? I virkeligheten kan en trygt si at fornærmedes interesse i mortifikasjon alltid er sterk nok når han selv finner det nødvendig å gå til sak. Besst vil det etter min mening være om adgangen til å reise mortifikasjonssak mot en stortingsmann er like fri som overfor andre borgere.

Emil Stang.